

enim hominis in intellectu non est homo: nam & Philosophus dicit III. de Anima text. xxxviii. *Lapis non est in anima, sed quod species lapidis.* Imago autem alicujus rei quæ eandem naturam habet cum re cujus est imago, est sicut filius Regis, in quo imago patris apparet, & est ejusdem naturæ cum ipso. Ostensum est autem quod verbum Dei est imago dicentis quantum ad ipsam ejus essentiam, & quod in eadem natura cum dicente communicat. Relinquitur ergo quod verbum Dei non solum sit imago, sed etiam filius: non enim sic esse imaginem alicujus, ut ejusdem naturæ cum illo sit, in aliquo invenitur qui filius dici non possit, dummodo hoc in viventibus accipiatur: nam quod procedit ex aliquo vivente in similitudinem speciei, dicitur filius ejus. Hinc est quod in Psalm. 11. 7. dicitur: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu.*

Rursus considerandum est, quod cum in qualibet natura processio filii à parte sit naturalis, ex quo verbum Dei filius Dei dicitur, oportet quod naturaliter generetur, & à patre procedat: & hoc quidem supradictis convenit, ut ex his quæ in intellectu nostro accidunt, perspicitur potest. Intellectus enim noster aliqua naturaliter cognoscit, sicut prima intelligibilia principia: quorum intelligibiles conceptiones, quæ verba interiora dicuntur, naturaliter in ipso existunt, & ex eo procedunt. Sunt etiam quædam intelligibilia quæ non naturaliter intellectus noster cognoscit, sed in eorum cognitionem ratiocinando pertingit: & horum conceptiones in intellectu nostro naturaliter non existunt, sed cum studio quæruntur. Manifestum est autem quod Deus se ipsum naturaliter intelligit, sicut & naturaliter est: suum enim intelligere est suum esse, ut in primo Lib. cap. xlv. probatum est. Verbum igitur Dei se ipsum intelligentis naturaliter ab ipso procedit: & cum verbum Dei sit ejusdem naturæ cum Deo dicente, & sit similitudo ipsius; sequitur quod hic naturalis processus sit in similitudinem ejus à quo est processio cum identitate naturæ. Hæc est autem veræ generationis ratio in rebus viventibus quod id quod generatur, à generante procedat ut similitudo ipsius, & ejusdem naturæ cum ipso. Est ergo verbum Dei genitum vere à Deo dicente; & ejus processio, generatio, vel nativitas dici potest. Hinc est quod in Psalm. 11. 7. dicitur: *Ego hodie genui te*, id est in æternitate, quæ semper est præsens, & nulla est in ea ratio præteriti, & futuri.

Unde patet falsum esse quod Ariani dixerunt, quod pater genuit filium voluntate: quæ enim voluntarie fiunt, non naturalia sunt. Quia vero non minus est quod Deus de se ipso intelligit, quam quod in ipso est (alias non intelligeret se ipsum perfecte, nec suum esse esset suum intelligere) oportet verbum Dei Deo esse essentielle. Hoc autem est filius Dei. Est igitur filius Dei patri essentialis. Hoc etiam hinc manifestum est quod filius Dei, quum sit verus filius, habet speciem & naturam patris. Cuilibet autem naturæ determinata quantitas debetur: unde etiam apud nos filius ad æqualitatem patris perducitur in fine generationis, & augmenti, nisi aliquis defectus appareat propter materiam indispositam, & propter debilitatem virtutis activæ in generatione. Et quidem quod à principio filius nascatur minor patre, contingit ex hoc quod animalis generatio procedit de potentia ad actum, & paulatim ducitur de imperfectione ad perfectionem. Nihil autem horum est possibile in divina generatione accidere: quia generatio divina non est ex materia, nec per exitum de potentia in actum, nec virtus Dei generantis potest esse deficiens,

cum sit infinita. Oportet igitur filium Dei patri esse æqualem. Item si filius sit patri inæqualis, oportet aliam numero esse magnitudinem patris, & filii: nam eadem numero quantitas non potest se ipsa esse major & minor. Divina autem magnitudo non est aliud quam ejus essentia, ut in primo Libro cap. xxiii. & xxiiii. apparet. Erit igitur alia numero essentia patris, & filii: cujus contrarium supra ostensum est. Oportet igitur dicere filium patri esse æqualem. Hinc est quod Joan. v. 18. dicitur, quod Jesus *patrem suum dicebat Deum, æqualem se Deo faciens*: & Philip. 1. 6. dicitur, quod *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.*

Considerandum etiam, quod id quod generatur, quamdiu in generante manet, dicitur esse conceptum. Verbum autem Dei ita est à Deo genitum, quod tamen ab ipso non recedit, sed in eo manet, ut ex superioribus patet. Recte ergo verbum Dei potest dici à Deo conceptum. Hinc est quod Proverb. viii. 24. Dei sapientia dicit: *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram.*

Est autem differentia inter conceptionem verbi Dei, & materialem conceptionem quæ apud nos in animalibus invenitur. Nam proles quamdiu concepta est, & in utero clauditur, nondum habet ultimam perfectionem, ut per se subsistat, à generante secundum locum diversa: unde oportet quod in corporali generatione animalium aliud sit genitæ proles conceptio, atque aliud partus ipsius, secundum quem etiam loco separatur proles genita à generante, ab utero generantis egrediens. Verbum autem Dei in ipso Deo dicente existens, est perfectum in se subsistens, distinctum à Deo dicente: non enim expectatur ibi localis distinctio, si sola relatione distinguuntur, ut dictum est. Idem est ergo in generatione verbi Dei & conceptio, & partus: & ideo postquam ex ore Sapientie dictum est Prov. viii. 24. *Ego jam concepta eram*: post pauca subditur: *Ante colles ego parturiebar.* Sed quia conceptio, & partus in rebus corporalibus cum motu sunt, & ideo oportet in eis quamdam successionem esse; cum conceptionis terminus sit esse concepti in concipiente, terminus autem partus sit esse ejus qui parturitur, distinctum à pariente: necesse est igitur in corporalibus quod id quod concipitur, nondum sit; & id quod parturitur, in parturiendo non sit à parturiente distinctum. Conceptio autem, & partus intelligibilis verbi non est cum motu nec cum successione: unde simul dum concipitur, est; & simul dum parturitur, distinctum est; sicut quod illuminatur, simul dum illuminatur, illuminatum est, eo quod in illuminatione nulla successio est. Et cum hoc inveniat in intelligibili verbo nostro, multo magis competit verbo Dei: non solum quia intelligibilis conceptio, & partus est, sed quia in æternitate existit utrumque, in qua prius, & posterius esse non possunt. Hinc est quod postquam ex ore Sapientie dictum est: *Ante colles ego parturiebar*: ne intelligeretur quod dum parturiretur, non esset, subditur: *Quando preparabat celos, aderam*: ut sic cum in generatione animalium prius aliquid concipitur, deinde parturiatur, & deinde conveniat sibi adesse parturienti quasi sibi consociatum, nec ab eo distinctum; hæc omnia in divina generatione simul esse intelligantur: nam verbum Dei simul concipitur, parturitur, & adest. Et quia quod parturitur, ex utero procedit; sicut generatio verbi Dei ad insinuandam perfectam distinctionem ejus à generante, dicitur partus; simili ratione dicitur generatio ex utero, secundum illud Psalm. cix. 3. *Ex utero ante luciferum genui te.*

Quia

Quia tamen non est talis distinctio verbi à dicente, quæ impediat verbum esse in dicente, ut ex dictis patet; sicut ad insinuandam distinctionem verbi, dicitur parturiri, vel ex utero genitum esse; ita ad ostendendum quod talis distinctio non excludit verbum esse in dicente, dicitur Joannis 1. quod est in sinu patris.

Attendendum autem, quod generatio carnalis animalium perficitur per virtutem activam, & passivam: & ab activa quidem virtute dicitur pater, à passiva vero dicitur mater: unde eorum quæ ad generationem proles requiruntur, quædam conveniunt patri, & quædam conveniunt matri: dare enim naturam & speciem proli, competit patri; concipere autem, & parturire, competit matri tamquam patienti, & recipienti. Cum autem processio verbi secundum hoc dicta sit esse, quod Deus se ipsum intelligit; ipsum autem divinum intelligere non est per aliquam virtutem passivam, sed quasi activam, quia intellectus divinus non est in potentia, sed in actu tantum: ideo in generatione verbi Dei non competit hoc ratione matris, sed solum patris. Unde quæ in generatione carnali distinctim patri, & matri conveniunt, omnia in generatione verbi patri attribuuntur in saceris Scripturis: dicitur enim pater & dare filio vitam, & concipere, & parturire.

CAPUT XII.

Quomodo filius Dei dicatur Dei sapientia.

Quia vero ea quæ de sapientia divina dicuntur, ad generationem verbi adduximus, consequens est ostendere, quod per divinam sapientiam, ex cuius persona præmissa verba proponuntur, verbum Dei intelligi possit. Et ut à rebus humanis ad divinorum cognitionem perveniamus, considerare oportet, quod sapientia in homine dicitur habitus quidam quomens nostra perficitur in cognitione altissimorum; & hujusmodi sunt divina. Cum vero secundum sapientie habitum in intellectu nostro aliqua formatur conceptio de divinis, ipsa conceptio intellectus, quæ est interius verbum, sapientie nomen accipere solet, secundum illum modum loquendi quo actus, & species nominibus habitum à quibus procedunt, nominantur: quod enim juste fit, interdum justitia dicitur; & quod fit fortiter, fortitudo; & generaliter quod virtuose fit, virtus dicitur & per hunc modum quod sapienter excogitatur, dicitur sapientia alicujus. In Deo autem sapientia quidem oportet dici ex eo quod se ipsum cognoscit. Sed quia non cognoscit se per aliquam speciem nisi per essentiam, quinimmo & ipsum ejus intelligere est ejus essentia; sapientia Dei habitus esse non potest, sed est ipsa Dei essentia. Manifestum est autem ex dictis quod Dei filius est verbum, & conceptio Dei intelligentis se ipsum. Sequitur igitur quod ipsum Dei verbum tamquam sapienter mente divina conceptum, proprie concepta seu genita sapientia dicatur: unde Apostolus Christum Dei sapientiam nominat I. ad Cor. 1. Ipsum autem sapientie verbum mente conceptum, est quædam manifestatio sapientie intelligentis, sicut & in nobis omnes habitus per actus manifestantur. Quia ergo divina sapientia lux dicitur, prout in puro actu cognitionis consistit; lucis autem manifestatio, splendor ipsius est ab ea procedens: convenienter & verbum divinæ sapientie splendor lucis nominatur, secundum illud Apostoli de filio dicentis Hebr. 1. 3. *Cum sit splendor gloriæ*: unde & filius manifestatio-

nem patris sibi adscribit, Joan. xviii. 6. dicens: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus.* Sed tamen licet filius, qui est Dei verbum, proprie sapientia concepta dicatur, nomen tamen sapientie absolute dictum, oportet esse commune patri, & filio; cum sapientia quæ per verbum resplendet, sit patris essentia ut dictum est, essentia vero patris sit sibi, & filio communis.

CAPUT XIII.

Quod non est nisi unus filius in divinis.

Quia vero Deus intelligendo se ipsum, omnia alia intelligit, ut in primo ostensum est; se ipsum autem uno & simplici intuitu intelligit, quum suum intelligere sit suum esse: necesse est verbum Dei esse unicum tantum. Quum autem in divinis nihil aliud sit filii generatio quam verbi conceptio, sequitur quod una sola sit generatio in divinis, & unicus filius solus à patre genitus. Unde Joannis 1. 14. dicitur: *Vidimus eum quasi unigenitum à patre*: & iterum: *Unigenitus, qui est in sinu patris, ipse nobis enarravit.*

Videtur tamen ex præmissis sequi quod & verbi divini sit aliud verbum, & filii sit alius filius. Ostensum est enim, quod verbum Dei sit Deus verus, oportet igitur omnia quæ Deo conveniunt, verbo Dei convenire. Deus autem ex necessitate se ipsum intelligit: & verbum igitur Dei se ipsum intelligit. Si igitur ex hoc quod Deus se ipsum intelligit, verbum ab eo genitum in Deo ponitur, consequi videtur quod etiam & verbo inquantum se ipsum intelligit, aliud verbum attribuatur; & sic verbi erit verbum, & filii filius. Et illud verbum, si Deus est, iterum se ipsum intelligit, & habebit aliud verbum, & sic in infinitum generatio divina procedet.

Hujus autem solutio ex præmissis haberi potest. Cum enim ostensum sit quod verbum Dei sit Deus, ostensum tamen est quod non est alius Deus à Deo cujus est verbum, sed unus omnino, hoc solo ab eo distinctum, quod ab eo est ut verbum procedens. Sicut autem verbum non est alius Deus, ita nec est alius intellectus, & per consequens nec aliud intelligere, unde nec aliud verbum. Nec tamen sequitur quod sit verbum sui ipsius, secundum quod verbum se ipsum intelligit: nam in hoc solo verbum à dicente distinguitur, ut dictum est, quod est ab ipso. Omnia ergo alia communiter attribuenda sunt Deo dicenti, qui est pater, & verbo, quod est filius, propter hoc quod etiam verbum est Deus; sed hoc solum ut ab eo sit verbum, adscribendum est proprie patri, & hoc quod est esse à Deo dicente, attribuendum est proprie filio.

Ex quo etiam patet quod filius non est impotens, etsi generare filium non possit, quum tamen pater generet filium: nam eadem potentia est patris & filii, sicut & eadem Divinitas. Et cum generatio in divinis sit intelligibilis verbi conceptio, secundum scilicet quod Deus intelligit se ipsum, oportet quod potentia ad generandum in Deo sit sicut potentia ad intelligendum se ipsum. Et quum intelligere se ipsum in Deo sit unum, & simplex, oportet & potentiam intelligendi se ipsum, quæ non est aliud quam suus actus, esse unam tantum. Ex eadem ergo potentia est & quod verbum concipiatur, & quod dicens verbum concipiat: unde ex eadem potentia est quod pater generet, & quod filius generetur. Nullam ergo potentiam habet pater quam non habeat filius; sed pater habet ad generare generativam potentiam, filius autem ad generari, quæ sola relatione differre, ex dictis patet.